

EDVARD YUNGNING NAZMIY ASARLARINING PSIXOLINGVISTIK TAHLILI

Orziqulova Gulnoza Maxmudjon Qizi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.14177550>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10- Noyabr 2024 yil
Ma'qullandi: 15- Noyabr 2024 yil
Nashr qilindi: 18- Noyabr 2024 yil

KEYWORDS

Psixolingvistika, o'lim va abadiy hayot, emotsional til, ichki monologlar va dialoglar, simbolizm, ichki kurashlar va o'zlikni anglash.

ABSTRACT

Ushbu tadqiqotning maqsadi ingliz adabiyoti yorqin namoyondasi Edvard Yung she'riyatining nafaqat til va uslub jihatdan balki, psixolingvistik jihatdan tahlil qilishga qaratilgan. Shuningdek, maqolada shoirning yozish uslubi va uning diniy va axloqiy masalalariga oid bir qator asarlarini tadqiq qilinadi.

Edvard Yung — XVIII asr ingliz shoiri, ayniqsa, uning she'riyati falsafiy va diniy mazmuni bilan ajralib turadi. U ko'p jihatdan romantizm va sentimentalizm ta'sirida bo'lgan. Uning asarlari insonning ichki kechinmalarini, o'lim, taqdir va abadiyat haqidagi savollarni aks ettiradi.

Edvard Yung 1683-yil 3-iyunda Angliyaning Ullerskombdagi kichik bir shahar bo'lgan Hertfordshireda tug'ilgan. Uning ota-onasi diniy odamlar bo'lib, Yungni o'qish va ilm olishga rag'batlantirgan.

Yungning eng mashhur asari —“Tunggi o'ylar” bo'lib, u bir nechta she'rlar va psixologik izlanishlardan iboratdir. Yungning she'rlarini badiiy va psixolingvistik jihatdan tahlil qilish, uning nutq uslubi, qahramonlar ruhiyati, til va tasvirlarning ko'rsatgan psixologik holatini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Edvard Yungning she'riyatida ko'pincha chuqur falsafiy mulohazalar, hayot va o'lim haqidagi fikrlar, din va axloq masalalari, insonning abadiy izlanishlari ko'rsatiladi. Yung o'zining asarlarida insonning ichki dunyosini tasvirlaydi, uning dahshatli va go'zal holatlaridagi ruhiy to'ntarishlar, qayg'u va quvonchni birgalikda aks ettiradi.

Asosiy qism. Edvard Yungning yozish uslubi uning falsafiy qarashlari va ichki izlanishlariga asoslangan bo'lib, quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi:

1. Tematik asos:

Yungning she'riyatida eng muhim temalar — hayot, o'lim, abadiyat, diniy axloq va insonning ruhiy kurashidir. U insonning mavjudligini, uning xatolari va taqdirini tahlil qiladi, shuningdek, o'lim haqidagi qo'rquv va umidlarni ko'rsatadi.

-Hayot va o'lim: Yung o'limni tabiiy jarayon sifatida ko'rmaydi. U o'limni insonning abadiy mavjudligini anglashdagi eng katta to'siq sifatida tasvirlaydi. “Tunggi o'ylar” da o'limdan

keyingi hayot haqidagi fikrlar ko'p o'rin egallaydi. Yung o'limdan qo'rqmaydi, lekin insonning o'limni tushunishga bo'lgan harakatlari uning xayoliy va his-tuyg'ularini aks ettiradi.

- *Diniy izlanishlar*: Yungning asarlarida ko'plab diniy va axloqiy masalalar ko'tariladi. U Xudo, qismat, ruhiy yuksalish kabi g'oyalarni o'rganadi. Asarlarning aksariyatida diniy tasavvurlar va ilohiy axloqiy qoidalar markazda turadi.

- *Insoniy tragediya*: Yung o'zining she'riy asarlarida insonning his-tuyg'ularining chuqurligini va uning ruhiy holatini yoritishga alohida e'tibor beradi. U insonning o'limga qarshi kurashini, umid va qo'rquvni, yaxshi va yomonning kurashini, dunyoning adolatsizligini ko'rsatadi. Bu tushunchalar o'zining badiiy ifodasida yuqori darajada ifodalanadi.

2. Tasvir va stilistik uslub:

Yungning she'riy uslubi ko'pincha dramatik va tasavvurlar bilan to'lib-toshgan. Uning tili ko'p jihatdan romantikizm va sentimentalizmning ta'siri ostida bo'lib, his-tuyg'ularga to'la, chuqur psixologik xarakterlarga ega bo'lgan ifodalardan iboratdir. U insonning ichki kechinmalarini va qarama-qarshiliklarini dramatik tarzda tasvirlaydi.

- *Metaforalar va simvollar*: Yung she'rlari ko'plab metaforalardan va simvoldan foydalanadi. Masalan, "Tunggi o'ylar" da, *qorong'u tun, yulduzlar, o'lim va abadiyat* tasvirlari orqali u insonning ma'naviy izlanishlarini ifodalaydi. Bu tasvirlar ko'pincha chuqur ruhiy ma'noga ega va o'quvchining ongini harakatga keltiradi. U o'limni biror qorong'u yo'l, insonni esa bu yo'lni bosib o'tayotgan sayyoh sifatida tasvirlaydi. Shu tarzda, o'lim, tabiiy ravishda, har bir insonning o'z yo'lini tugatish bilan tenglashtiriladi. Bunday usul, uning she'rlarida bir nechta qatlamli va chuqur ma'no yaratadi.

- *O'yin va kontrastlar*: Yung she'riyatida ko'plab qarama-qarshiliklar va kontrastlar mavjud. Masalan, hayot va o'lim, abadiyat va vaqt, xayol va haqiqat o'rtasidagi kontrastlar ko'p uchraydi. Ushbu qarama-qarshiliklar orqali Yung o'limdan keyingi hayot haqidagi mavzuni yanada kuchliroq aks ettiradi.

- *Chuqur va dramatik ifodalar*: Yungning she'riyatida hissiy o'zgarishlar, tafakkur va ichki kurashlarning tasvirlanishi yuqori darajada amalga oshirilgan. U insonning ruhiy holatini, qo'rquvini va azoblarini dramatik tarzda tasvirlaydi, bu esa uning she'rlariga yuqori badiiy kuch beradi.

3. Inson psixologiyasining tasviri:

Yungning she'rlari insonning ruhiy holatini va ichki dunyosini chuqur tahlil qiladi. Uning she'riyatida insonning ichki kurashlari, o'zini anglashdagi qiyinchiliklari, qo'rquv va azoblari ko'p uchraydi.

- *Ichki ruhiy izlanish*: Yung o'zining asarlarida ko'pincha ichki ruhiy izlanishlar, tashvishlar va noaniqliklarni ko'rsatadi. Asarlarida o'limdan keyingi hayot haqidagi savollar, qismat va odamning azoblari orqali insonning ruhiy holati tasvirlanadi.

- *Ruhiy izolyatsiya*: Yung she'riyatida ko'plab psixologik mavzularni ko'rish mumkin. Inson o'zini izolyatsiya qiladi, tashqi dunyodan ajralib, o'z ruhiy holatini anglashga harakat qiladi. Bu holat ko'pincha chuqur izlanishlarga, xayolga cho'kishga olib keladi. Yungning asarlarida bunday holatlar o'zining dramatik ifodalari bilan ajralib turadi.

- *Hayot va o'limning psixologik talqini*: Yung o'limni nafaqat fizik o'lim sifatida, balki ruhiy va ma'naviy azob sifatida tasvirlaydi. U insonning o'limdan qo'rqishi, bu qo'rquvni qabul qilishdagi qiyinchiliklari, hayotning vaqtinchalikligini va undagi azoblarni ta'kidlaydi

Psixolingvistik tahlil Yungning she'riy asarlarini nafaqat til va uslub nuqtai nazaridan, balki uning matnlaridagi ruhiy holatlarni, tilning psixologik funksiyalarini va nutqning inson psixologiyasiga ta'sirini o'rganadi.

1. Til va psixologiya o'rtasidagi bog'liqlik:

Yungning she'riyatida til nafaqat tashqi voqealarni tasvirlash uchun, balki insonning ichki kechinmalarini, ruhiy holatini va kechinmalarini aks ettirish uchun ishlatiladi. She'rlarining psixolingvistik tahlili, Yungning til va ifoda vositalarini qanday qilib inson ruhiyatini yoritishda ishlatganini ko'rsatadi.

- *Emotsional ifodalar*: Yungning she'rlarida ishlatilgan ba'zi so'zlar va iboralar, insonning ruhiy holatiga va emotsional kechinmalariga ta'sir qiladi. Masalan, "kecha", "qorong'ulik", "o'lim", "azob" kabi so'zlar orqali o'quvchi o'zini ichki izlanishlarga, qo'rquv va o'zini anglashga yo'naltiradi. Yungning she'riyati ko'plab his-tuyg'ularga boy. "Qayg'u", "umidsizlik", "intilish", "ilhom" kabi his-tuyg'ular, uning she'rlarida hayot va o'limni muhokama qilish jarayonida kuchli aks etadi. U o'zining she'rlarida, ayniqsa "Tunggi o'ylar" da, insonning psixologik holatlarini va ruhiy travmalarini o'rganadi.

- *Tili va ong*: Yungning tili psixologik holatlarning aks-sadosi sifatida ishlatiladi. Uning ishlatgan simvollaridan biri — *qorong'u tun*. Bu simvolni psixolingvistik nuqtai nazardan qaraganda, insonning noaniqlik, qo'rquv va ruhiy izlanishlar holatiga ishora qiladi. Bu "qorong'u" tasviri ichki izlanishlarning va qo'rquvning simbolidir.

2. Nutq va xayol:

Yungning she'riyati, xayol va tasavvur orqali insonning ichki kurashlari va psixologik holatini tasvirlaydi. Masalan, o'limdan keyingi hayot haqida o'ylash, mavjudlik va abadiyat haqidagi savollar ko'pincha xayolni tortadi va psixologik izlanishlarga olib keladi.

- *Xayol va psixologik xususiyatlar*: Yungning she'riyati ko'pincha qahramonning ichki xayoliy holatini aks ettiradi. Xayol va tasavvurlar o'zaro bog'liq bo'lib, ular insonning ruhiy va psixologik holatini yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Yungning she'riyatida diniy g'oyalar muhim o'rin tutadi. O'lim va qayg'u masalalarini muhokama qilishda, Yung ko'pincha diniy e'tiqodlarga tayanadi va diniy axloqiy masalalar haqida o'ylaydi. Asarda, xususan, O'zgarish, afv etish, iymon, xushyorlik va ma'naviy yuksalish haqida g'oyalar mavjud. Yung hayot va o'lim haqidagi falsafiy savollarni diniy va axloqiy nuqtai nazardan tahlil qiladi.

Edvard Yungning nazmiy asarlariga quyidagilar kiradi:

1. **"Tunggi o'ylar"** — Edvard Yungning eng mashhur va eng katta asari bo'lib, u 9 kitobdan iborat bo'lib, o'lim, hayot, abadiyat, va insonning qismati haqidagi savollarni ko'taradi. Asar o'zining diniy va falsafiy mazmuni bilan ajralib turadi. U asosan bir nechta dramalarda ifodalangan she'riy to'plam sifatida yozilgan bo'lib, Yungning o'lim, vaqt, hayotning ma'nosi haqidagi fikrlarini yoritadi.

Asarda ko'plab falsafiy savollar mavjud, ayniqsa, o'limdan keyingi hayot, mavjudlikning ma'nosi, va Xudo haqidagi mulohazalar mavjud. "Tunggi o'ylar" asari, Yungning diniy va ma'naviy izlanishlarining eng to'liq ifodasidir va uning falsafiy qarashlarini eng keng yoritgan asari sifatida ajralib turadi. Asar o'zining melodramatik uslubi va psixologik tasvirlari bilan bevosita romantizm va sentimentalizm oqimlariga ta'sir ko'rsatgan. "Tunggi o'ylar" 1742-1745 yillarda yozilgan she'riy epika bo'lib, uning badiiy tahlili orqali uning ijodiga xos bo'lgan asosiy tamoyillarni va o'ziga xos she'riy uslublarini yaxshiroq tushunish mumkin.

“Tunggi o‘ylar” asari asosan hayot va o‘lim, insonning abadiy mavjudligi, xatolar va afv etish masalalariga bag‘ishlangan. Yung ushbu asarda o‘lim haqidagi mulohazalar orqali, insonning o‘z-o‘zini anglash, o‘zining ichki kurashlarini va yashashning ma‘nosini izlash haqidagi fikrlarini ifodalaydi.

- *O‘lim va uning siri*: Yung o‘limni hayotning tabiiy davomi sifatida ko‘rib, uning insoniyat uchun muqarrar ekanini anglaydi. Asarda o‘lim haqidagi musofir fikrlar, o‘limning inson ruhiga va jismoniy holatiga ta‘siri, uning abadiylikni tushunishga bo‘lgan intilishi ta‘kidlanadi.

- *Hayotning ma‘nosi va axloqiy izlanishlar*: Yung, o‘z she‘rlarida, hayotning qisqa va o‘zgaruvchan bo‘lishini, insonning o‘zgarishlarga duchor bo‘lishini va bu holatni qabul qilish zarurligini o‘rganadi. Uning she‘riyatida axloqiy izlanishlar va ma‘naviy o‘sish g‘oyalari mavjud. Yung hayotni tushunish va ulushini to‘liq anglashni, shuningdek, o‘zining yashash maqsadini topishni o‘rgatadi.

- *Diniy va axloqiy izlanishlar*: Yung o‘zining diniy inoyati va axloqiy to‘g‘rilikni o‘rganadi, bu esa asarning asosiy diniy mazmunini tashkil qiladi

Yungning she‘riyatida o‘ziga xos shakl va uslub mavjud. “Tunggi o‘ylar” asarida u ko‘plab figurativ til vositalaridan, tasviriy elementlardan va yuksak badiiy metaforalardan foydalangan. Bu asar 9 qismdan iborat bo‘lib, har bir qismda hayot va o‘limning falsafiy savollarini o‘rganish maqsadida, turli badiiy tasvirlar va qiyoslamalar orqali fikrlar ifodalanadi.

- *Metaforalar va tasvirlar*: Yung o‘z asarida ko‘plab metaforalarni ishlatgan. U o‘limni qorong‘u va noma‘lum yo‘l sifatida tasvirlaydi, hayotni esa vaqtinchalik va beqaror bir narsa deb ta‘riflaydi. Masalan, u ko‘pincha hayotni “*kechqurun*”, o‘limni esa “*tun*” bilan solishtiradi, bu esa o‘limni hayotning ajralmas qismi sifatida ko‘rsatadi.

- *Tashbehtar*: Yung ko‘plab tashbehtlarni ishlatadi, ular orqali hayotning qisqa va noaniq bo‘lishini, o‘lim esa insonning oxirgi yo‘li ekanligini anglatadi. Yungning she‘rlaridagi qiyoslashlar va taqqoslashlar, ularning badiiy kuchini oshiradi va o‘quvchining ruhiy holatini ifodalashda yordam beradi.

2. " Shikoyat: Yoki Hayot, O‘lim va Abadiyat Haqidagi Kechki Fikrlar " (The Complaint: or, Night-Thoughts on Life, Death, and Immortality) asari ham “Tunggi o‘ylar” ning bir qismi sifatida qabul qilinadi. "Shikoyat"da Yung insonning ma‘naviy izlanishlarini, hayotning qisqaligini va uning abadiyatni izlash yo‘lini tasvirlaydi. Asarda o‘lim, azoblar va Xudo haqida chuqur mulohazalar mavjud. Bu asar insoniyatning hayotga bo‘lgan qarashini va uning ichki kurashlarini ko‘rsatadi.

3. " Shon-shuhratni sevish, Butun Dunyo bo‘yicha Istak " (The Love of Fame, the Universal Passion)

Yungning bu asari 1725 yilda yozilgan bo‘lib, falsafiy va satiric xususiyatlarga ega bo‘lib, unda insonlarning shuhratga bo‘lgan istaklari va uning ijtimoiy va ma‘naviy oqibatlarini ko‘rsatiladi. Asarda Yung jamiyatdagi shon-shuhratni istagan kishilarning axloqiy nuqsonlarini tanqid qiladi va ularga qarshi munosabatni aks ettiradi.

4. " Kentavr ajoyib emas " (The Centaur Not Fabulous)

Bu asar Yungning birinchi poeziya to‘plamlaridan biri bo‘lib, unda romantik g‘oyalar va tasvirlar mavjud. " Kentavr ajoyib emas "da Yung o‘zining asosiy falsafiy mavzularini, ya‘ni insonning taqdiri, ma‘naviy izlanishlar va hayotning maqsadi haqida so‘zlaydi. Ushbu asar poetik til va tasvirlar bilan bevosita bog‘liq.

5. "*Sevuvchi Yurakning Shikoyati*" (*The Complaint of a Lover's Heart*) asari Yungning eng dastlabki ishlaridan biri bo'lib ushbu asar 1720 yilda yozilgan, unda shoir yoki sevuvchining ichki ruhiy holati va izlanishlari tasvirlangan. Asarda sevgi, iztirob, va ichki kechinmalar orqali insonning ruhiy holati yoritiladi.

6. Dramalar

Yung o'zining she'riy va dramatik asarlari bilan tanilgan. Uning dramalari, asosan, o'lim, ma'naviyat, insonning hayotga bo'lgan munosabati haqida bo'lib, ularda ko'plab diniy va falsafiy temalar ko'tariladi. Eng mashhur dramalari orasida quyidagilarni sanash mumkin:

- "*Qasos*" (1721) — Yungning eng mashhur tragediyalaridan biri. Asarda qasos olish va o'lim temalari muhokama qilinadi.

- "*Birodarlar*" (1723) — Bu drama insonning ma'naviy va ijtimoiy qiyinchiliklari haqidagi falsafiy asar bo'lib, unda odamlar o'rtasidagi ziddiyatlar va axloqiy tanqidlar ko'rsatiladi.

- "*Genri va Emmaning tragediyasi*" (1722) — Yungning boshqa bir dramatik asari bo'lib, unda sevgi va fojiali taqdir tasvirlanadi.

Yung 1765-yil 5-aprelda Londonda vafot etdi. Uning asarlari nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlar adabiyotiga ham ta'sir ko'rsatdi. U XIX asr romantizmining shakllanishiga ham ta'sir etgan shoirlardan biri sifatida ko'riladi.

Xulosa. Edvard Yungning she'riyatini badiiy va psixologiyistik nuqtai nazardan tahlil qilish uning chuqur ruhiy va ma'naviy izlanishlarini, inson psixologiyasining nozik jihatlarini, hayot va o'lim haqidagi fikrlarini yaxshi tushunishga yordam beradi. Yungning she'riyatida til, emotsiyalar, xayol va tasavvurlar orqali insonning ruhiy holati va ichki kurashlari o'z ifodasini topadi. Edvard Yung she'riyatida insonning ichki ruhiy holati, qayg'u va umidsizlik, o'lim va hayot haqidagi chuqur fikrlar asosiy mavzuni tashkil etadi. Uning "Tunggi o'ylar" asari bu temalarni o'z ichiga olgan badiiy va falsafiy asar bo'lib, badiiy uslub va shakl, tasviriy elementlar orqali insoniyatning abadiy masalalarini o'rganadi. Yungning she'riyatida asosan o'lim, hayotning ma'nosi, axloqiy yuksalish va diniy izlanishlar markaziy o'rinda turadi, bu esa uni o'z davrining eng mashhur va ta'sirli shoirlaridan biriga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boyd, James R. *Night Thoughts on Life, Death, and Immortality*, by Edward Young. (With a Memoir of the Author, a Critical View of His Writings, and Explanatory Notes.) 4th edition, revised. New York, 1856.
2. Edward Young. *Night Thoughts*, with Illustrations by William Blake. Commentary by Robyn Hamlyn. London: The Folio Society, 2005.
3. George Eliot. *Essay named Worldliness and Other- Worldliness about Edward Young*. New Jersey p.5.2001.
4. Gilfillan, George. *Young's Night Thoughts* (With introductory essay, *On the Life and Poetic Genius of Edward Young*.) Edinburgh, 1853.
5. Mitford, John. *The Poetical Works of Edward Young*. (2 vols. combined.) With Life. Boston, p.21.1879 (orig. edition, 2 vols., 1833).
6. *Night Thoughts* by Edward Young. With the Life of the Author. Illustrations by Thomas Stothard. London, 1798. Printed by C. Whittingham for T. Heptinstall
7. Shelley, Henry C. *The Life and Letters of Edward Young*. London, 1914.
8. Young, Edward. *The Centaur Not Fabulous*. Ed. James Nichols. *The Complete Works, Poetry and Prose, of Rev. Edward Young*. 2 vols. Vol. 2. London, 1854.

9. [http://web.archive.org/web/20080215164521/http://statistics/library/
index.html](http://web.archive.org/web/20080215164521/http://statistics/library/index.html)
10. [http:// www.barnesandnoble.com/writers/](http://www.barnesandnoble.com/writers/)

**INNOVATIVE
ACADEMY**